

Tanska on alkoholilainsäädännön ja alkoholijärjestelmän kehityksessä noudattanut omaa, muista Pohjoismaista poikkeavaa linjaansa. Itse asiassa Tanskalla ei ole lainkaan varsinaista alkoholilainsäädäntöä, vaan alkoholia koskevat vähäiset säännökset ovat hajautuneet muuhun lainsäädäntöön ja ovat luonteeltaan puitesäännöksiä. Tämä johtunee osittain siitä, että raittiusliikkeellä ei ole ollut Tanskassa yhtä voimakasta vaikutusta kuin muissa Pohjoismaissa.

Tanskan alkoholijärjestelmä on varsin vapaamielinen ja samalla hajanainen. Järjestelmä on pysynyt ennallaan koko tämän vuosisadan, eikä sen muuttamisesta edes käydä julkista keskustelua. Valtionhallinnossa alkoholiasiat kuuluvat sisäasiainministeriölle, alkoholiverotus valtiovarainministeriölle.

Alkoholijuomilla on käyty Tanskassa kauppaa jo vuosisatoja. Alkoholielinkeinot ovat siellä kehittyneet vapaan elinkeinotoiminnan periaatteiden luomissa puitteissa. Jokainen, jolla on oikeus kaupan pitämiseen, saa myydä vähittäin myös alkoholijuomia. Aivan täysin ilman rajoituksia ei Tanskassakaan ole jääty. Ravintolatoiminnassa ryhdyttiin jo 1800-luvun puolivälissä soveltamaan eräänlaista alustavaa lupajärjestelmää. Tämä oli pääsääntöä myös ensimmäisessä varsinaisessa ravintolalaissa, joka säädettiin vuonna 1912 ja jota on aika ajoin, viimeksi vuonna 1978, uusittu.

Myös alkoholijuomien valmistus on vapaa elinkeino. Vuonna 1881 perustetulla yksityisellä yhtiöllä, De Danske Spritfabrikkerilla, oli kuitenkin ensimmäisestä maailmansodasta lähtien yksinoikeus viinan ja väkiviinan tuottamiseen siihen saakka, kunnes Tanska vuoden 1973 alussa liittyi Euroopan talousyhteisöön, joka ei hyväksy lainsäädäntöön perustuvia monopoleja. Käytännössä yhtiöllä on edelleen valta-asema viinan tuotannossa. Viinien

ja oluen kotivalmistus on sallittu.

Alkoholiverotuksen lähtökohtana on Tanskassa ollut valtion tulojen lisääminen. Vähäisen alkoholivero säädettiin ensimmäisen kerran vuonna 1887. Sen korottaminen oli ”kiven takana”, ja se onnistuikin vasta vuonna 1908. Kun Saksa ensimmäisen maailmansodan aikana helmikuussa 1917 aloitti saarron, arvioitiin myös alkoholijuomista tulevan puutetta. Juomien jakelun turvaamiseksi määrättiin väkeville juomille kolmiviikkoinen myynti- ja anniskelukielto, jonka aikana tislattujen juomien alkoholivero korotettiin 34-kertaiseksi. Sen seurauksena akvaviitin hinta nousi 12-kertaiseksi vajaassa vuodessa, kun taas oluen hinta kohosi tuntuvasti vähemmän. Tämä aiheutti kulutussuhteiden muutoksen oluen suuntaan. Samalla se romahdutti runsaan väkevien juomien käytön, joka vielä vuonna 1878 oli arvioitu aikuisten miesten osalta noin 70 litraksi viinaa vuodessa. Alkoholijuomien kulutuksen tai alkoholihaittojen supistamista ei tuolloin ainakaan virallisesti asetettu alkoholiverotuksen tavoitteeksi. Vielä veronkorotuksen jälkeen raittiusliike piti tavoitteenaan kieltolakia, mutta sen pyrkimykset eivät tuottaneet tulosta, ja vuonna 1938 se luopui kieltolakivaatimuksesta. Myyntikielto ja veronkorotus otettiin uudelleen käyttöön syksyllä 1939 toisen maailmansodan syttymisen jälkeen.

Alkoholin vähittäismyynti- ja anniskelupaikkojen rahoitusta koskevat rajoitukset ovat ankarampia. Jakelupaikat eivät saa ilman kauppaministeriön lupaa ottaa vastaan rahoitusta tai mitään muutakaan taloudellista etua alkoholijuomien valmistajilta. Viime aikoina on lisäksi pyritty tiukentamaan alkoholijuomien ”markkinointia” ja mainontaa, mutta nämä hankkeet ovat rauenneet. Rattijuoppoutta vastaan taistellaan Tanskassa erilaisin valistuskampanjoin.

Tässä artikkelissa Tanskan anniskelutoiminnasta esitettävät tiedot perustuvat nykyiseen lainsäädäntöön, komiteamietintöihin, anniskelumääräyksiin ja tilastoihin sekä keskusteluihin De Danske Spritfabrikkerin ja ravintola-alan edustajien kanssa. Tietoja on täydennetty omakohtaisin havainnoin viimeksi syyskuussa 1981.

Alkoholipoliitiikan pääperiaatteet ja keinot

Kun alkoholisäännökset sisältyvät elinkeinolakeihin, ei alkoholipoliittisia tavoitteita ole määritelty lainsäädännössä. Niistä on kuitenkin keskusteltu eduskunnassa, kansankäräjillä, jossa vuonna 1977 määriteltiin Tanskan alkoholipoliitikalle seuraavat pääperiaatteet:

1. Väestön alkoholin käytölle ei pidä asettaa enempää rajoituksia ja kieltoja, kuin suuri enemmistö on valmis hyväksymään. Tarvittavien rajoitusten tulee sisältyä asiayhteytensä mukaiseen lainsäädäntöön eikä erityiseen alkoholilakiin.

2. Väestölle ja erityisesti nuorisolle on annettava objektiivista valistusta alkoholin käytöstä ja väärinkäytöstä.

3. Ehkäisevää toimintaa on pidettävä ensisijaisena, mutta yhteiskunnan on asetettava tarvittava sosiaalinen ja terveydenhoidon avustuskoneisto alkoholin väärinkäytöstä haittoja ja vaurioita saaneiden ihmisten käyttöön.

4. Alkoholin kulutusta säännellään parhaiten hintapolitiikalla sekä alkoholivalituksella ja tiedotustoiminnalla.

5. Alkoholijuomien mainontaa ei ole tarpeen kieltää.

Nämä periaatteet on vahvistettu eduskunnassa uudelleen huhtikuussa 1980. Samassa yhteydessä on todettu, että alkoholielinkeinot ovat yhteisesti sopineet alkoholijuomien mainontaa rajoittavista peruslinjoista. Niiden mukaan pyritään siihen, että

— mainonta ei yllyttäisi liialliseen käyttöön

— mainonta ei vetoaisi nuoriin ikäryhmiin (ei alle 25-vuotiaita mainoksiin)

— mainontaa ei esiintyisi urheilun yhteydessä (ei alkoholijuomien nimiä eikä pullojen kuvia urheiluasuihin)

— mainonta ei kehottaisi alkoholin käyttöön autoilun tms. yhteydessä

— mainonta ei korostaisi alkoholijuomien estoja poistavaa tai jännittäviä elämyksiä aikaansaavaa vaikutusta

— alkoholin käyttöä ei ihannoitaisi

— alkoholia ei pidettäisi keinona sosiaalisten tai psyykkisten ongelmien poistamiseksi tai lieventämiseksi

— juomien suurta alkoholipitoisuutta ei mainostettaisi.

Kuluttaja-asiamies on seurannut sopimuksen noudattamista, eikä hänellä tiettävästi ole ollut tarvetta puuttua alkoholimainoksiin. Kesällä 1981 sisäasiainministeriö lähetti lausunnolle luonnoksen lakiesityksestä, jonka mukaan ministeriö olisi saanut oikeuden antaa määräyksiä alkoholijuomien markkinoinnista. Esityksen perustelut olivat alkoholipoliittiset, mutta hanke on nyttemmin rauennut.

Alkoholijuomien kulutus

Alkoholijuomien kulutus on Tanskassa Pohjoismaiden suurin, ellei oteta lukuun Grönlantia, jossa kulutus on ollut 1,5-kertainen emämaahan verrattuna. Ennen ensimmäistä maailmansotaa suosituimmat juomat olivat snapsit ja akvaviitti. Kun oluen ja väkevien juomien hintasuhteet kääntyivät oluelle edullisiksi, siirtyi kulutus 1900-luvun alkupuolella olueen. Olut on ensimmäisen maailmansodan jälkeen ollut valtajuoma Tanskassa.

Vuodesta 1950 oluen kulutus on kaksinkertaistunut ja samanaikaisesti väkevien juomien ja viinien kulutus on viisinkertaistunut. Viini on esimerkiksi aterioilla korvannut olutta. Eri juomaryhmien väliset kulutuserot ovat siten pienentyneet, mutta olut on edelleen valtajuoma.

1970-luvulla Tanskassa tapahtui edelleen selvää kulutuksen siirtymää väkevista juomista ja oluesta viineihin. Pääsyynä viinien kulutuksen kasvuun on Tanskan liittyminen Euroopan talousyhteisöön; sen seurauksena viinien veroa alennettiin.

Taulukosta 1 käy ilmi, että tanskalaiset kuluttavat yli kaksi kertaa enemmän olutta kuin suomalaiset. Tanskalaiset käyttävät vähemmän väkeviä juomia kuin suomalaiset, mutta

Taulukko 1. Alkoholijuomien kulutus 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti Tanskassa ja Suomessa vuosina 1970 ja 1980, litraa 100 %:n alkoholia

		väkevät juomat		viinit		olut ¹		yhteensä	
		osuus-%		osuus-%		osuus-%		muutos-%	
		kokonais-		kokonais-		kokonais-		70/80	
		l	kulutuksesta	l	kulutuksesta	l	kulutuksesta	l	
Tanska	1970	1,66	19	1,08	13	5,86	68	8,60	
	1980	1,95	17	2,35	20	7,34	63	11,64	+35
Suomi	1970	2,44	42	0,71	12	2,69	46	5,84	
	1980	3,51	44	0,93	12	3,50	44	7,94	+36

¹Suomessa tähän sisältyvät myös long drink -juomat.

2,5-kertaisen määrän viiniä.

Tanskassa alkoholijuomien käyttö on joka päiväistä niin kuin muissakin vapaan alkoholijärjestelmän maissa. Tanskalaisista on raittiita miehistä 3 % ja naisista 10 %. Vuonna 1977 tehdyn galluputkimuksen mukaan puolet miehistä ja kolmannes naisista oli nauttanut alkoholijuomia edellisenä päivänä. Edelleen 3/4 alkoholijuomia edellisenä päivänä nauttineista miehistä oli juonut olutta. Lähes kolmasosa miehistä oli juonut töissä edellisenä päivänä.

Anniskelun osuus alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta on arviolta 15—20 % (Suomessa 24 %), oluen anniskelun osuus oluen kokonaiskulutuksesta on 20—25 %. Anniskelun osuuden arvioidaan hitaasti supistuvan.

Alkoholijuomien jakeluverkosto

Tanskassa jokaisessa kauppaliikkeessä saadaan myydä alkoholijuomia ilman erityistä lupaa; myyntipaikkoja on arviolta 17 000. Alkoholijuomia on saatavissa myös kioskintyyppisistä liikkeistä, mm. leirintäalueiden elintarvikekioskeista.

Vuonna 1980 Tanskassa oli 8 074 anniskelupaikkaa, kun niitä kymmenen vuotta aikaisemmin oli vain 4 778. Ravintoloiden määrä on siten kymmenessä vuodessa kasvanut lähes 3 300:lla. Tosin lupien määrä väheni vuonna 1980 muutamalla kymmenellä.

Tanskassa on yksi anniskelupaikka 630 asukasta kohti. Suomessa vastaava luku oli 3 130 asukasta ravintolaa kohti (1 140, jos otetaan huomioon myös keskioluen anniskeluverkos-

to). Verrattaessa ravintolatiheyttä Suomeen on pidettävä mielessä, että tanskalaisten ravintoloiden keskikoko on selvästi pienempi kuin Suomessa. Tanskassa on runsaasti pieniä kahvilantyyppisiä anniskelupaikkoja.

Kunnallisesta harkintavallasta johtuen ravintolatiheys vaihtelee hyvin paljon maan eri osissa. Suurin se on Kööpenhaminassa, jossa on yksi ravintola 426 asukasta kohti. Yli 1 000 asukasta ravintolaa kohti oli kuudessa poliisi-piirissä kaikista maan 54 piiristä.

Alkoholilupa oikeuttaa anniskelemaan kaikkia alkoholijuomia, mutta monien kahvilantyyppisten ravintoloiden valikoima on melko suppea.

Ravintolaliiton edustajien mukaan Tanskassa on liikaa ravintoloita. Tämä ilmenee mm. kovana kilpailuna ja konkurssina. Vaikeuksissa ovat erityisesti pienet ja keskisuuret yritykset. Mm. vanhat à la carte -ravintolat ovat olleet taloudellisissa vaikeuksissa. Amerikkalaistyyppiset fast food -ravintolat vievät asiakkaita perinteisiltä ruokaravintoloilta. Toisaalta pienet erikoisruokaravintolat tulevat hyvin toimeen.

Myös pienistä hotelleista muodostuva Tanskan hotellielinkeino (1 456 hotellia, kun Suomessa on 337 hotellityyppiin luokiteltua ravintolaa) on vaikeuksissa. Tanskan hotellielinkeino kärsii alhaisesta käyttöasteesta, joka vuonna 1980 jäi edellisvuoden tasolle eli 37 %:iin (Suomessa 61 %).

Tanskan ravintolarakenne vastaa enemmän keskieuropalaista kuin pohjoismaista. Tanskan ravintolarakenteelle tyypillisiä ovat ruokaravintolat ja kahvilat. Esimerkiksi Köö-

penhaminassa on runsaasti katukahviloita. Kevein näkemämme anniskelupiste oli kirpputorille pystytetty tiski, josta sai myös väkeviä juomia. Eri juomien annoshinta oli sama (8 kr). Anniskelua hoitivat 13—15-vuotiaat pojat.

Tanssiravintoloita ei ole samassa määrin kuin muissa Pohjoismaissa, mutta tämältyyp-pisen ravintolan palvelujen kysyntääkään ei tunnu olevan. Torstai-iltana 250 000 asukkaan Aarhusissa löytyi vain yksi lähes täysi tanssiravintola. Turusta tai Tampereelta olisi varmasti samana iltana löytynyt useampikin täysi tanssiravintola.

Poliisi antaa luvat yleisille tansseille ja automaattipeleille. Lupa on maksullinen, ja se voidaan perua epäkohtien ilmetessä.

Suurimpia ravintola-alan ongelmia liikakasiteetin lisäksi ovat ns. mustat huvihuoneistot, joissa anniskellaan laittomasti alkoholi-juomia. Ravintolaliiton edustajan mukaan käsiteltävänä oli sillä hetkellä 400—500 tapaus-ta koko maassa. ”Mustina huvihuoneistoina” toimivat mm. seurakuntasalit, urheiluhallit, koulut ja sotilaskerhot. Asiaa selvittämään on asetettu komitea.

Osakeyhtiön perustaminen edellyttää 30 000 kruunun alkupääomaa. Ravintolaelin-keinin edustajien mukaan tämä on usein ns. ”mustaa rahaa”, jonka alkuperä on hämärä. Elinkeinin edustajien mukaan pääoman mini-mimäärän tulisi olla suurempi, jotta voitaisiin rajoittaa alalle tulijoiden määrää.

Lupien myöntäminen

Laki ravintola- ja hotellitoiminnasta on ai-noa laki, joka sisältää eräitä alkoholipolitiikan alaan kuuluvia säännöksiä. Laki koskee pääasiassa vain lupien myöntämistä, mutta siinä käsitellään myös yrittäjän vastuuta ja rangaistuksia. Tosin ravintolaelinkeinon edustajat ihmettelevät, miksi juuri he tarvitsevat oman erillisen lakinsa, kun Tanskassa on elinkeinovapaus. Ravintoloiden lisäksi vain pörssellä ja panttilainaamoja varten on oma erityislainsäädäntönsä.

Alkoholiluvan myöntää ravintoloille poliisin esityksestä kunnanvaltuusto kahdeksaksi vuodeksi kerrallaan. Kunnanvaltuusto voi asettaa ehtoja esimerkiksi lajivalikoiman suh-

teen tai myöntää luvan kahdeksaa vuotta ly-hyemmäksi ajaksi. Lupa oikeuttaa annis-kelemaan kaikkia alkoholijuomia. Kunnan-valtuusto voi siirtää lupien myöntämisen myös nimeämälleen kunnalliselle lupalauta-kunnalle, jossa voi olla myös ravintola-alan edustajia. Lupalautakunnan päätöksistä voi hakea muutosta kunnanvaltuustolta ja kun-nanvaltuuston päätöksestä muutosta valta-kunnalliselta lupalautakunnalta. Lain mu-kaan valtakunnallinen lupalautakunta myön-tää tai uudistaa luvat valtion ja kunnan omis-tamiin huoneistoihin sekä juniin, lentokonei-siin ja laivoihin.

Alkoholiluvan myöntäminen edellyttää elinkeinolupaa. Lupaa hakeva henkilö ei saa olla

- alle 25-vuotias
- holhouksen alaisena
- konkurssissa
- osallistunut toimintaan, jonka perus-teella voidaan olettaa, että hän ei hoida liiket-tä luotettavalla tavalla
- vastaanottanut ilman kauppaministeri-ön lupaa lainaa yms. taloudellista etua alko-holijuomien valmistajilta ja niiden jakelua suorittavilta.

Lupia myönnettäessä ei yleensä noudateta tarveharkintaa, vaikka laki suokin siihen mahdollisuuden. Tärkein paino lupia myön-nettäessä on taloudellisilla seikoilla sekä yrit-täjän rikosrekisterin puhtaudella. Lupia myönnettäessä tulee lain mukaan ottaa huo-mioon yhteiskunnalliset ja raittiusnäkökoh-dat. Kauppaministeriö voi antaa tarkemmat ohjeet siitä, miten ne otetaan huomioon arvi-oitaessa hakijan ja liikkeen sopivuutta, yrittä-jän taloudellista asemaa ja rahoitus suunnitel-maa, liikkeen toiminnan laajuutta ja luonnet-ta, liikkeen sijaintia ja ”konkreettisia rait-tius-, sosiaali- ja järjestyksenpito näkökoh-tia”. Näitä seikkoja painotetaan kunnissa hy-vin eri tavoin, ja Ravintolaliiton edustajien mukaan erilaiset harkintaperusteet eri kun-nissa asettavat yrittäjät eriarvoiseen asemaan. Valtakunnallinen lupalautakunta voi peruut-taa luvan poliisin esityksestä.

Ravintolaliiton mukaan alalle on liian help-po päästä, ja tästä syystä yrittäjinä toimii mel-ko kokemattomiakin henkilöitä, jotka laske-vat ravintola-alan arvostusta.

Paikallisella tasolla alkoholijuomien anniskelua valvovat poliisiviranomaiset. Poliisilla on mm. oikeus keskeyttää anniskelu epäkoh-
tien ilmetessä. Myös Ravintolaliitto seuraa markkinointimääräysten noudattamista ravintoloissa sekä "mustia huvihuoneistoja". Ravintolaliitto ilmoittaa havaitsemistaan epäkohdista poliisille.

Ravintolan omasta valvonnasta on vastuussa elinkeinoluvan haltija tai hänen valtuuttamansa henkilö, joka on vastuussa liikkeen toiminnasta. Ravintolan henkilökunnan täytyy olla 18 vuotta täyttänyttä; oppisopimuksen solmineet tarjoilijaharjoittelijat voivat olla nuorempiakin.

Poliisin valvonta kohdistuu lähinnä paikkoihin, joissa on todettu epäkohtia. Ojennustoimenpiteinä käytetään ensimmäisellä kerralla varoitusta ja sen jälkeen sakkoa; ankarampana toimenpiteenä poliisi voi suositella luvan peruuttamista. Vuonna 1980 kuusi ravintolaa menetti oikeutensa alkoholijuomien anniskeluun ja 49 ravintolaa sai varoituksen. Ravintolamäärän huomioon ottaen toimenpiteitä on melko vähän. Toisaalta poliisi voi antaa kielteisen lausunnon ravintolan hakies-
sa lupaa uudeksi kahdeksanvuotiskaudeksi.

Yleisimmät havaitut epäkohdat ovat päih-
tyneille ja alaikäisille anniskelu, anniskeluai-
kamääräysten rikkominen ja vajaamittaus.

Tanskassa alkoholijuomien aiheuttamat akuutit haitat ovat Pohjoismaiden alhaisim-
mat suurimmasta kulutuksesta huolimatta. Tanskassa oli vuonna 1979 3,3 juopumuspidä-
tystä tuhatta 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti, kun Suomessa vastaava luku oli 56,0. Pelkästään pidätyskäytäntöjen erot eivät kuitenkaan selitä lukujen eroa. Toisaalta Tanskassa ollaan huolestuneita pitkäaikaisen ja jatkuvan alkoholin käytön aiheuttamista terveydellisistä riskitekijöistä.

Anniskelumääräykset

Alkoholijärjestelmän vapaamielisyys ulot-
tuu myös laajalti anniskeluun. Ravintolatoi-
minta on kuitenkin alue, josta on eniten yksi-
tyiskohtaisia säännöksiä ja määräyksiä. Tär-
keimmät niistä ovat seuraavat:

Ravintolat on pidettävä kiinni klo 24:stä
5:een. Tämä ei kuitenkaan koske liikenteessä
olevia junia, lentokoneita eikä matkustajalai-
voja. Majoitusliikkeissä saadaan yöpyville
vieraille anniskella sulkemisaikana muualla
kuin yleisissä ravintolatiloiissa, esim. hotelli-
huoneiden minibaareista.

Poliisiviranomaiset voivat kunnallisval-
tuuston suostumuksella myöntää jatkoaikaa
liikenneasemien ravintoloille sekä kunnallis-
valtuuston vahvistamalle määrälle muita ra-
vintoloita valtuuston asettamaan aikarajaan
saakka. Esimerkiksi Kööpenhaminan alueella
oli kesällä 1981 200 ravintolaa auki klo 1:een,
125 klo 2:een ja 95 klo 5:een. Anniskelu on
sallittu koko aukioloajan, mutta yleisön tulee
poistua neljännestunnissa sulkemisen jälkeen.
Kello viiteen auki olevat ravintolat voisivat
periaatteessa jatkaa anniskelua ympäri vuo-
rokauden.

Anniskelu on kielletty alle 18-vuotiaille se-
kä julkisessa hoitolaitoksessa alkoholijuomien
väärinkäytön vuoksi hoidossa oleville ja hen-
kilöille, joiden osalta alkoholin käytön jatka-
misen voidaan olettaa aiheuttavan vaaraa
heille itselleen taikka vaaraa tai häiriötä
muille. Asiakkaiden näkyvillä on pidettävä
kylttiä, jossa kielletään anniskelu alle 18-vuo-
tiaille. Poliisiviranomaiset voivat kieltää alle
18-vuotiaiden oleskelun ravintolassa.

Jos asiakas päihtyy ravintolassa, on ravin-
toloitsijan tai hänen edustajansa huolehditta-
va siitä, että asiakas pääsee kotiin tai poliisin
huostaan.

Ravintolassa tulee olla tarjolla myös muita
kuin alkoholijuomia.

Alkoholijuomien anniskelu automaateista
on kielletty, ellei poliisiviranomainen ole an-
tanut siihen lupaa. Henkilökuntakanttiineissa
lupa voi koskea vain oluen ja mietojen viinien
myyntiä.

Alkoholijuomien perusannoksen tulee olla
yli 1,8 cl. Tavanomainen väkevien juomien
perusannos on 2 tai 3 cl, väkevien viinien 5 cl
ja mietojen viinien 12 cl. Väkevien juomien
perusannoksen pienuus johtuu lähinnä hinto-
jen kalleudesta; esim. 2 cl viinaa maksaa
suunnilleen saman kuin pullo olutta. "Tup-
lien" anniskelu on sallittu.

Anniskeluhinnoittelu on vapaa, mutta eräi-
den jäljempänä selostettavien tuotteiden hin-

nat on ilmoitettava asiakkaille sekä ravintolan ulkopuolella että sisällä.

Anniskeluhinnoittelu

Alkoholijuomien hintataso perustuu Tanskassa alkoholiverolain nojalla määrättyihin alkoholiveroihin. Sen sijaan hintalaissa ei ole yksinomaan alkoholijuomia koskevia säännöksiä. Joissakin taloudellisissa tilanteissa saatetaan määrätä väliaikaisia hintasulkuja, jotka ehkäisevät kaikki hinnankorotukset. Viime hintasulku päättyi maaliskuussa 1981. Monopolivalvontavirasto valvoo myös ravintolahinnoittelua.

Ravintoloiden osalta on hintalain nojalla vuonna 1975 määrätty, että eräiden tuotteiden hinnat on ilmoitettava sekä ravintolan sisällä että sen ulkopuolella. Nämä tuotteet ovat olutpullo ja -tuoppi, mineraalivesipullo, kahvi ja tee kuppeina ja annoksina, päivän ruoka-annos ja kaksi à la carte -ruokalajia sekä voileivät. Niin ikään on määrätty, että hintoihin tulee sisältyä lisäarvonvero ja palveluraha, niin että asiakkaat näkevät lopullisen kokonaishinnan. Lisäarvonvero on Tanskassa 22 % eli 18,04 % verollisesta hinnasta ja palveluraha 15 % lisättynä verottomaan hintaan. Tanskassa ravintoloitsija ei siis joudu maksamaan lisäarvonveroa tarjoilijalle menevästä palvelurahasta (Suomessa siitä maksetaan liikevaihtoveroa 14 %). Mahdolliset pääsy- ja nauttimismaksut tulee ilmoittaa erikseen hinnastossa.

Ravintolan eri osissa ja eri vuorokauden aikoina voidaan soveltaa eri hintatasoja.

Ravintolat ostavat alkoholijuomat alkoholijuomatehtailta, maahantuojailta ja tukkuliikkeiltä tukkumyyntihintaan, joka on noin 10 % vähittäismyyntihintaa pienempi. Ravintolassa saadaan anniskella myös asiakkaan mukanaan tuomia alkoholijuomia. Tällöin ravintoloitsija perii ns. korkkirahan, joka sisältää anniskelukorvauksen, palvelurahan ja lisäarvonveron. Juomat eivät kuitenkaan saa olla verottomasti hankittuja.

Tarjoiluhinnat ovat ravintoloiden vapaasti määrättävissä. Taulukossa 2 vertaillaan Tanskan ja Suomen tarjoiluhintoja syyskuulta 1981. Suomen hinnat ovat ylemmän hintaryhmän enimmäishintoja ja Tanskan hinnat vas-

Taulukko 2. Tarjoiluhintojen vertailua Tanskan ja Suomen välillä syyskuussa 1981 (ml. liikevaihtovero ja palveluraha)

	Tanska mk	Suomi mk
viina, kotim. valmiste, 4 cl	18,70	8,60
votka, ulkom. pullote, 4 cl	25,20	11,30
skotl. viski, alkup. pullote, 4 cl	25,20	11,50
konjakki, alkup. VSOP, 4 cl	28,40	24,50
likööri, ulkom. pullote, 4 cl	26,80	16,50
väkevä viini, ulkom. pullote, 8 cl	22,40	13,40
mieto viini, alkup. ranskal., 1/1 p	84,10	75,30
kotim. vahva olut, 1/3 lp	9,15	7,65
kotim. keskiolut, 1/3 lp	7,30	6,45
virvoitusjuoma, 1/5 lp	4,30	5,45

taavan tason ravintolasta. Hintoihin sisältyvät liikevaihto- ja lisäarvonverot sekä palveluraha.

Vertailu osoittaa, että viinan ja viskin anniskeluhinnat ovat Tanskassa 117—123 % korkeammat kuin Suomessa, mutta kalliissa konjakissa hintaero jää varsin pieneksi. Liköörien ja väkevien viinien hinnat ovat yli 1,5-kertaiset Suomeen verrattuna. Mieto viini on vain 12 % kalliimpaa kuin Suomessa. Vahvan oluen hinta on viidenneksen korkeampi kuin Suomessa, mutta virvoitusjuoma on vuorostaan viidenneksen halvempaa kuin Suomessa. Eräin paikoin peritään virvoitusjuomasta kaksinkertainen hinta, jos se nautitaan sellaisenaan ilman alkoholia.

Tanskan anniskeluhinnat ovat 3,5—4-kertaiset vähittäismyyntihintoihin verrattuna (meillä keskimäärin 2,2-kertaiset palvelurahoineen). Tanskan hintavaihtelut ovat huomattavasti suuremmat kuin Suomen. Siellä voi alkoholijuomasta joutua maksamaan 6—7-kertaisen, jopa kymmenkertaisen hinnan vähittäismyyntihintaan verrattuna. Eräät ravintolat pitävät edustavaa viinivalikoimaa, josta saatavaa löytyä 4 000 mk maksavia viiniharvinaisuuksia.

Tanskan ravintoloiden ruoan hinnat ylittävät myös hiukan Suomen tason. Lämpimien annosten hinnat ovat tavanomaisissa ruokapaikoissa 30—40 mk ja korkeatasoisissa paikoissa 50—75 mk. Alkuruoat ja jälkiruoat

maksavat 12—15 mk. Hyvän aterian saa siten 75—100 markalla ilman juomia. Kesällä 1981 oli 621 ravintolassa tarjolla erityinen Dan Menu, joka käsitti kaksi ruokalajia ja jonka hinta oli 28,50 mk (vastaava turistimenu kahviloissa 21 mk).

Anniskelukorvausten vertailu osoittaa, että tanskalainen ravintola saa viskiannoksesta 4 cl:aa kohden katetta (lisäarvonvero ja palveluraha vähennettyinä) 13,50 mk, suomalainen ravintola vastaavasti 3,57 mk.

Ohjelma- ja musiikkikulut peitetään Tanskassa pääsylipputulolla. Tavanomaisten tanssiravintoloiden pääsymaksu on 10 mk, erikoispaikkojen 25—30 mk. Pääsymaksuista maksetaan lisäarvonvero valtiolle.

Ravintoloiden myynti ja myynnin rakenne

Tanskan ravintolaelinkeino koki valtavan kapasiteetin lisäyksen 1970-luvulla. Samanlaisesti alan myynnin volyymi ei kasvanut juuri lainkaan. Elinkeinoon kustannukset ovat kuitenkin olleet jatkuvasti jyrkässä nousussa. Alan kannattavuus kääntyi siten 1970-luvun lopulla laskusuuntaiseksi. Tämän seurauksena arvioidaan alalla tapahtuvan konkurssreja noin 20 kuukaudessa. Hyvät ruokaravintolat ovat Tanskassa menestyneet, koska yritysten todisteelliset edustuskulut ovat verotuksessa täysimääräisinä vähennyskelpoisia.

Vuodelta 1978 saatujen keskiarvotietojen mukaan Tanskan anniskeluravintoloiden keskimääräinen myynti oli 0,6 milj. mk vuodessa (meillä 1,8 milj. mk). On todettava, että Suomen ravintolat ovat keskimäärin tuntuvasti suurempia kuin Tanskan. Myynnin kokonaismäärä oli noin 4 700 milj. mk eli asukasta kohden 920 mk (Suomessa noin 2 700 milj. mk eli asukasta kohden 570 mk).

Myynnin rakenteesta voidaan eräiden esimerkkien perusteella päätellä, että tanskalaisen ravintolan ruoan myynnin osuus jää pienemmäksi kuin meillä (Suomessa noin kolmannes). Anniskelun osuus myynnistä saattaa siten ylittää suomalaisen ravintolan vastaavan tason. Tämä johtunee osaksi alkoholijuomien korkeista hinnoista. Alkoholien kate on 55—75 %, kun taas ruoan kate on pudonnut alle 50 %:n. Toisena tärkeänä syynä on se, että Tanskassa ei ruokaa yritetä myydä pakolla.

Ravintoloiden keittiöt ovat toiminnassa vain normaaleina ruoka-aikoina. Ne suljetaan viimeistään klo 24, mutta aivan yleisesti iltaisin jo klo 21.

Yhteenveto

Elinkeinovapaus ja vapaamielisyys ovat lyöneet lähtemättömän leimansa Tanskan alkoholioloihin. Tämän vuoksi ei ole säädetty erityistä alkoholilakia eikä järjestetty nimenomaista alkoholihallintoa. On katsottu, että tarvittavat säännökset tulee liittää niille luontevimpaan yhteyteen ja hoitaa hallinto olemassa olevien julkisten hallintoelinten välityksellä.

Eduskunnan määrittelemässä alkoholipoliitikassa on kansalaisten holhoamisen sekä kieltojen ja rajoitusten asemesta asetettu pääpaino hintapolitiikalle ja valistus- ja tiedotustoiminnalle. Alkoholijuomien mainontaa ei ole lainsäädännössä kielletty.

Alkoholijuomien valmistus on vapaa elinkeino. Tosin viinan ja väkiviinan valmistuksessa oli puolen vuosisataa vuoden 1973 alkuun saakka monopoli, mutta sekin oli yksityisellä yrityksellä. Viinien ja oluen kotivalmistus on sallittu.

Alkoholijuomien kulutus asukasta kohden on Pohjoismaiden suuri (9 litraa 100 %:n alkoholia asukasta kohden vuodessa), ellei oteta lukuun Grönlantia.

Tanskassa kulutus ohitti Suomen nykyisen tason jo kymmenkunta vuotta sitten ja jatkaa nousuaan edelleen. Kulutuksesta on 2/3 olutta ja vain vajaa viidennes väkeviä.

Anniskelun osuus lienee Tanskan alkoholin kulutuksessa Suomen jälkeen Pohjoismaiden toiseksi suurin: arvion mukaan oluen osalta 20—25 % ja kaikkien juomien osalta 15—20 %. Anniskelun osuuden arvioidaan kuitenkin hitaasti supistuvan.

Alkoholijuomien jakelua ei ole katsottu aiheelliseksi rajoittaa. Myynti- ja anniskelupaikkojen verkosto on ylivoimaisesti Pohjoismaiden tihein.

Ravintolatoiminta on alue, jota yhteiskunta on säännellyt kauimmin ja eniten. Anniskelu edellyttää lupaa, mutta se on varsin lievien rajoitusten alaista. Ravintoloiden valvonta tapahtuu poliisin toimesta. Lupajärjestelmä ja

anniskeluohjeet eivät kuitenkaan mainittavasti rajoita alkoholijuomien tarjontaa.

Suurimpana huolenaiheena ravintoloitsijoiden keskusjärjestöllä, Ravintolaliitolla, on elinkeinon liikakapasiteetti. Sen torjumiseksi olisi liiton mielestä lupien saamista vaikeutettava lakia tiukentamalla. Elinkeinoon kiusana ovat myös monenlaiset "mustat huvihuoneistot", jotka kilpailevat alan liikkeiden kanssa huomattavasti vähäisemmin kustannuksin. Alalla on myös tapahtumassa huomattavaa rakenteellista muuttumista. Vanhanaikaiset à la carte -ravintolat ovat häviämässä, erikoistuneet, intiimit ruokapaikat menestyvät. Voimakkainta kasvu on pika-ravintoloiden ryhmässä. Ravintola-alalle on myös tullut yrittäjiä, joiden rahoitus ei ehkä aina kestä päivänvaloa. Elinkeinoon taloudelliset vaikeudet ovat nostaneet ravintoloiden hintatason varsinkin

alkoholijuomien osalta suhteettoman korkeaksi. Alan toimintaedellytykset ovat pahasti heikentyneet, ja ravintoloiden konkurssit ovat nykyisin miltei jokapäiväinen ilmiö.

On vaikea ennustaa, miten kauan Tanskan ravintolaelinkeinoon taloudellinen kriisi tulee jatkumaan. Joka tapauksessa elinkeinolla on pitkäaikainen sopeutumisvaihe edessään. Sen kestäessä on mahdollista, että ravintolaverkosto supistuu nykyisestään. Myös anniskelun osuus alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta vähentyy. Kun ravintolaelinkeino on ollut omalta osaltaan kehittämässä Tanskan tapaja alkoholikulttuuria ja anniskelun aiheuttamat haitat ovat nykyisellään olleet vähäisiä, on valitettavaa, jos elinkeinoon mahdollisuudet alkoholikulttuurin kehittämiseen ratkaisevasti heikkenevät.

English Summary

Tauno A. Tuominen — Juhani Hakala: Tanskan anniskelutoiminnasta (On-Premises Sales of Alcoholic Beverages in Denmark)

Free trade and liberalism have left an ineffaceable stamp on alcohol affairs in Denmark. For this reason no particular legislation on alcoholic beverages has been enacted nor has the administration of alcohol affairs been organized. The needed regulations have been incorporated in a natural legislative context and the necessary administration set up through existing public bodies.

The alcohol policy practised by the Parliament focuses on price policy and educational and informational activity instead of a restrictive policy. Legislation does not prohibit the advertising of alcoholic beverages. The principles of alcohol policy were last sanctioned by the Danish folketing in April of 1980. Industries in the alcohol branch have jointly agreed upon the basic restrictions to the advertising of alcoholic beverages.

Production of alcoholic beverages is unrestricted as a trade. The production of liquor and spirits was in the hands of a private enterprise endowed with

monopoly rights for half a century until the beginning of 1973. Home-made wines and beer are also permitted.

The consumption of alcoholic beverages per capita in Denmark is the highest in the Nordic countries (9 litres of 100 % alcohol per capita annually), except for Greenland, where consumption exceeds the level in the mother country.

Consumption in Denmark surpassed the current level in Finland already ten years ago and continues to rise. Two thirds of consumption is accounted for by beer and only less than a fifth by liquor.

The share of on-premises sales in alcohol consumption in Denmark is perhaps the highest in the Nordic countries after Finland, amounting to approximately 20—25 percent for beer and 15—20 percent for all beverages. This share is estimated to decline gradually, however.

Limiting the distribution of alcoholic beverages has been regarded as unnecessary. The retail sales and on-premises sales network in Denmark is by far the densest in all Nordic countries.